

nalne i nesposobne da adekvatno odgovore novom duhu vremena u kojem živimo. Suštinska osobenost „globalnog kosmopolitskog društva“ jeste oslobođenost od preovlađujućeg uticaja religije, tradicije ili neminovnog uticaja prirodnih sila.

Gidens globalnu revoluciju prepoznaje u svim dimenzijama naših života, na nivou države, ali i na nivou porodičnog života, čak na nivou našeg osjećanja sopstva, odnosno našeg samospoznanja. Prema Gidensu, najžešća borba između tradicije i modernosti vodi se upravo u sferi naše intime, porodice, emocionalnih veza. Gidens postavlja paralelu između demokratije u društvu i „demokratije emocija u svakodnevnom životu“. Čiste veze bazirane na povjerenju, toleranciji, dijalogu, nenasilju između supružnika, roditelja, djece i prijatelja, čine osnov ostvarenja demokratije na društvenom nivou.

Jedan od paradoksa demokratije u savremenom društvu, prema Gidensu, sadržan je u činjenici da se demokratski vrijednosni obrazac širi svuda u svijetu u istom trenutku, dok se u zemljama koje su demokratski zrele osjeća razočaranost u demokratske procese. Da bismo neutralisali negativne posljedice ovih dešavanja i otklonili sumnju u funkcionalnost i opravdanost demokratije, prema autoru, potrebno je „produbiti demokratiju“ u zemljama sa dugom demokratskom tradicijom, odnosno potrebno je pristupiti procesu „demokratizacije demokratije“. Jer „*to što se osećamo bespomoćno nije znak ličnog neuspjeha, nego odraz nemoći naših institucija. Moramo rekonstruisati postojeće institucije ili stvoriti nove, jer globalizacija u našim životima nije slučajno i prolazno. Ona iz temelja menja okolnosti pod kojima živimo. Ona je naš novi način života*“ (45: 2006).

Mirjana Popović

Božo Milošević, Sociologija i savremeni svet, Filozofski fakultet, Novi Sad, Old commerce, Novi Sad, 2007.

Knjiga „Sociologija i savremeni svet“ predstavlja cjelinu značajnog dijela autorovog višegodišnjeg nastavničkog i istraživačkog rada. Odatle se u sadržajnoj cjelini knjige nalaze neki ranije saopštavani, izlagani i, kao članci, objavljivani tekstovi autora. Teme kojima se autor bavi podijeljene su u dva međusobno jasno povezana dijela, koja su ujedno i dva aspekta koja obilježavaju sociologiju u savremenosti. Prvi aspekt „se odnosi na kritičko propitivanje društvenih uslova koji podstiču ili koji ograničavaju razvoj sociološkog znanja i, posebno sociološke profesionalizacije u društvu“ (9), prije svega, srpskog i crnogorskog. Shodno tome, prvi dio knjige nosi naziv „Saznajni dometi i profesionalizacija sociologije u savremenosti“. Drugi aspekt, kojim se

autor bavi u drugom dijelu knjige, naslovljenom „Neki problemi savremenog društva u sociologiji“, „odnosi se na saznajne mogućnosti sociologije da razume (i objasni) neke ključne procese koji su zahvatili savremeni svet“ (9) i koji utiču na transformativne procese kako u srpskom tako i crnogorskom društvu.

Prvo poglavlje nosi naziv kao i sama knjiga, i u njemu se govori o mogućnostima sociologije da kao proizvod savremenog (modernog) svijeta razumije cjelinu modernizacije društvenog života. Mogućnosti sociologije proizlaze već iz njenog polazišta kojim se kritički propituje ne samo društvo i predstave koje čovjek o njemu ima, već i vlastita razumijevanja društva. Autor posebno naglašava da su sociolozi rijetki naučnici koji

imaju sklonost „da često (pre)ispituju mogućnosti sociološkog saznanja i vlastitog intelektualnog digniteta u određenim sociološkim sociokulturnim uslovima“ (15). Kao bitan razlog za takvu karakteristiku sociologije, autor nalazi u prisustvu jake filozofske niti u sociologiji, „koja je tera na stalna propitivanja i preispitivanja, ne samo stvarnosti koju proučava, već i sociološke misli o toj stvarnosti“ (18). Upravo ta nit omogućava sociologiji da prevaziđe ograničenja pozitivističkog pristupa i učini je podsticajnim racionalno-emancipatorskim potencijalom, kojim se „moderna svet ne posmatra kao neka monolitna celina, već kao jedinstvo različitosti“ (19).

U poglavlju „Saznajne i obrazovne mogućnosti sociološke profesionalizacije“, profesor Milošević uočava da se tri osnovne funkcije sociologije (saznajna, profesionalno-praktična i humanističko-emancipacijska) „na sadašnjem stepenu razvoja sociologije“ nejednako razvijaju, iako „to ne znači da nema znatan broj istraživanja koja vrlo uspešno objedinjavaju sve tri te funkcije“. Ističe se tendencija „pomeranja težišta sociološke profesionalizacije sa saznajno-humanističke na profesionalno-praktičnu funkciju“, što kao posledicu ima da „delatnost sve većeg broja sociologa gubi osobine intelektualnog promišljanja i poprima obeležja stručnjaštva“ (23). U nastavku autor obrazlaže razliku između inteligencije i stručnjaštva upozoravajući na to da „parcijalan pristup profesionalnom radu ne daje mogućnost stručnjacima da shvate celovitu društvenu (sociološku) suštinu profesionalnog rada“ (27). Pitanjima sociološke profesionalizacije autor se posebno bavi u okvirima srpskog i crnogorskog društva razmatrajući najprije razvoj i probleme sociološke profesionalizacije u bivšoj Jugoslaviji, a zatim i mogućnostima sociologije u ratnom okruženju i vremenima bujanja ideologije nacionalizma i šovinizma u bivšoj Jugoslaviji. Ističući da se sociolozi ne bi smjeli svesti

na „politički opslužujuću inteligenciju“, „čak i uz cenu njihovog (ponovnog) društvenog marginalizovanja“, autor posebno piše o značaju Vojina Milića za jugoslovensku sociologiju smatrajući ga jednim od sociologa „koji su odolevali ideološkim nasrtajima na dignitet sociologije i na slobodu profesionalnog sociološkog stvaralaštva“ (40). Ovo obimno i veoma zanimljivo poglavlje završava se autorovim razmišljanjima o mogućnostima sociologije u podsticanju modernizacijskih procesa u srpskom i crnogorskom društvu, i mogućnostima profesionalizacije sociologije u sferi marketinga, utvrđujući da se profesionalizacija sociologije u srpskom i crnogorskom društvu odvija „više u smeru širenja uloge profesora istraživača nego u smeru istraživačke i praktično-organizatorske delatnosti“. Autor smatra da će se taj trend mijenjati „u meri u kojoj se bude razvijao tržišni način poslovanja u sferi rada, politički pluralizam i kulturne potrebe pripadnika srpskog (i crnogorskog) društva“ (61).

Poglavlje „Teorijskometodološke mogućnosti komunikacije sociologije i istorije“ afirmiše (za)misao „o potrebi prevazilaženja (p)odvojenosti između sociologije i istorije, kao dve opšte društvene nauke“ kako u saznajnoj tako i u vansaznajnoj sferi profesionalnih odnosa. Središnje polje dodira i saradnje metodološke je prirode, i odnosi se na „upotrebu istorijskog metoda i na korišćenje socioloških teorijskih objašnjenja (tipologija, modela)“ (63).

„Scijentizam i društvena uloga nauke“ naziv je poglavlja u kojem autor kao svoju osnovnu namjeru ističe da „kritički raspravi odnos scijentizma prema društvenim funkcijama naučnog (sa)znaja i naučne delatnosti“ (75). U tom cilju, autor najprije određuje pojam scijentizma, zatim obrazlaže društvene i istorijske uslove „u kojima se nauka organizuje i koji pogoduju nastanku i širenju scijentizma“, da bi na kraju dao kritiku „onih nastojanja u nauci (i oko nje) da (redu-

kcionistički) racionalno-instrumentalni diskurs 'predstavi' kao osnovni i/ili jedini naučni diskurs i da, čak, taj diskurs razume kao totalizujuću svest u kulturi" (78).

Prvi dio knjige završava poglavljem „Interdisciplinarnost, sociologija i filozofski ideal jedinstva nauka“, a u njemu autor obrazlaže „saznajne i društvene uslove“ iz kojih proizlaze „zahtevi za 'prevazilaženjem' ograničenosti 'disciplinarnog' znanja“ (89). Nakon izlaganja epistemološko-teorijskih aspekata problema, prelazi se na sociološko-saznajnu ravan analize, u kojoj se posebno objašnjava problem odnosa između moderne multikulturalnosti i interkulturalnosti i učestalijih zahtjeva za interdisciplinarnošću.

Drugi dio knjige započinje tekstem „Obrazovanje i tehnička racionalnost u demokratskom društvu: između 'obrazovnih šansi' i 'onaučavanja'“, u kojem nam autor skreće pažnju na krizu savremenog obrazovanja, koja „ne nastaje samo zbog neprilagođenosti obrazovnog sistema potrebama tehno-ekonomske racionalnosti, već se ta kriza izražava i u otuđenosti obrazovnog sistema od potreba čoveka i totaliteta njegovog društvenog života“ (109).

„Moderna urbana multikulturalnost i civilno društvo“ naslov je poglavlja u kome se analizira grad, „kao društveno središte uvažavanja različitosti i kao osnova multikulturalnosti“ za koje se vezuju „najznačajniji modernizacijski procesi“ (127).

Sociološkim pristupom problemima regionalizacije bavi se autor u poglavlju „Sociokulturne specifičnosti društvenog razvoja: s onu stranu regionalizma“, ističući da se problemi regionalizacije ne mogu „(sociološki) objasniti izvan teorijske perspektive modernizacije“, odnosno, „da se ne mogu suziti na (pravno-politički) problem regionalizma, kao interesni problem države“ (136).

O osobinama razvoja građanskog identiteta na Balkanu, profesor Milošević piše u poglavlju „Građanski identitet na

Balkanu: između globalizacije i regionalizma“, obrazlažući da on zavisi od modernizacijskih procesa i procesa globalizacije i njenog uticaja na „komplementarne društvene procese regionalizacije“ (141). U sklopu ovog poglavlja govori se i o dilemama naučopolitičkog pristupa tranziciji sela i poljoprivrede, sa namjerom da se „ukaže na potrebu epistemološko-teorijskog utemeljenja strateških ciljeva tranzicije sela i poljoprivrede“ (164), a na kraju i o značaju „primarnog iskustva za stvaralaštvo jednog od 'pionira' srpsko-crnogorske (i bivše jugoslovenske) sociologije sela – Sretena Vukosavljevića (179).

Preduzetničkim i političkim aktivizmom, koji izvore nalaze u čovjekovoj generičkoj suštini, u slobodi koja se zadobija, te njihovom povezanošću sa novoliberalnom ideologijom, autor se bavi u tekstu „Tržište i demokratija: Institucionalni okviri novoliberalne globalizacije“. Navode se prednosti i nedostaci preduzetničkog (tržišnog) načina poslovanja i demokratskog (političkog) usmjerenja društva i time pokazuje „da je tu reč o dve strane jedinstvenog procesa modernizacije savremenih društava“ (195).

Posljednje poglavlje, „Socijalni i/ili sociokulturni kapital: sazajni dometi i moguća upotreba pojma u analizama i objašnjenima tranzicije srpskog (i crnogorskog) društva“, situira sadržaj pojma „socijalnog kapitala“ kao „središnje polje interesovanja sociologije od njenog nastanka“. „Sociološko proučavanje uticaja sociokulturnih vrednosti na način rada i života ljudi, bez obzira što se to nije poimalo kao 'kapital', predstavlja jedno od važnih aspekata od početka konstituisanja sociologije“ (197). Autor nas, na jasan i detaljan način, uvodi u pojmovna razlikovanja (ljudskog) kapitala i (ljudskih) resursa: intelektualnog, socijalnog, kulturnog, simboličkog i sociokulturnog kapitala. Nakon analize tvrdi se da pojam „sociokulturnog kapitala“ predstavlja najsa-držajniju (socioekonomsku) osnovu „za razumevanje svih bitnih društvenih i kultu-

mih činilaca koji utiču na stvaranje i prisvajanje nove vrednosti (kapitala)“ (207).

Pored navedenog pregleda sadržaja, u knjizi se nalazi opširan spisak relevantne literature i rezime na engleskom jeziku.

Knjiga „Sociologija i savremeni svet“ profesora Bože Miloševića, prema svemu navedenom, predstavlja veoma korisno i inspirativno sociološko štivo za sve kojima je sociologija poziv i koji se studiozno bave problemima savremenog društva.

Slobodan Zečević

Ratko Božović, *Poenta*, Čigoja štampa, Beograd, 2007.

Malo je reći da je u eri globalizma uočljiv deficit senzibiliteta za određene pojave u mikrokulturološkim strukturama, koje u značajnoj mjeri određuju ljudsko bivstvovanje. Da može i suprotno, pri tom da se može posmatrati i uvjerljivo tumačiti društvo kao cjelina i društvo kao skup njegovih kulturnih podsistema sve do grananja u mikrodruštvene fenomene – govori imponantno djelo Ratka Božovića. U vremenu hiperprodukcije medija i uspostavljanja više medijskih trasa, te uzajamne napetosti realnog i virtuelnog – knjige, kolumne i kazivanja ovog autora naprosto su ne samo osvježenja, već i nasušna urbano-edukativna potreba. To na najbolji način potvrđuje i nedavno objavljena Božovićeva knjiga „Poenta“, kao zbirka šezdeset fenomenoloških eseja. U „Poenti“, pored umjetnosti, morala, religije, nauke, politike, autor je kulturološki prevrednovao i čitaocima na uvid i dodatnu percepciju ponudio i pojmove kao što su: dokolica, mit, igra, komunikacija, jezik, ketman, kritika, moda, humor, kič, fotografija, pornografija, nasilje, grafiti, palanka, dosada, snobizam, boemija... Već iz ovog pregleda osnovnih pitanja o kojima autor raspravlja u ovoj zanimljivoj kulturološkoj studiji i načina na koji to čini, može se nazreti značaj obrađivanih tema, bogatstvo obuhvaćenih sadržaja, originalnost u pristupu i kritičnost prema analiziranim fenomenima. U ovom diskursu, i sa gotovo rijetkim darom za više-

decenijsku „održivost“ sociokulturološkog i teksta i konteksta, Božović suptilno objašnjava relacije između pojavnog i stvarnog, površinskog i dubinskog, subjektivnog i objektivnog, racionalnog i iracionalnog. U tom krugu esejističkog gipkog mišljenja ovaj autor kritički prevrednuje današnji sociokulturološki poredak i njim uspostavljene modele društvene stvarnosti, u kojoj industrija spektakla mijenja kreativnost igre, njenu stvaralačku moć i prirodni socijalitet.

Božovićevo posmatranje navedenih društvenih pojava i fenomena s jedne strane, te s druge, njihovo kontekstualizovanje u relacijama: pojedinac – društvo, društvo – pojedinac i pojedinac – pojedinac, njegovom djelu daje osebnju sociokulturološku metriku, koja ne pledira na kauzalne recepte znanja, već, prema autoru ovog teksta, nenametljivo identifikuje i problematizuje onu paletu pitanja koja pojedinačno u svakom od nas traže odgovore. A to, koliko ćemo konsultovati Božovićevo djelo nije njegov problem, on kao da djeluje prema onoj Hajdegerovoj po kojoj je jezik i „zakon razlike“. Upravo taj zakon razlike Božović je uspostavio svojim rukopisom, iznova potvrđujući da je izmijenjen sociološki diskurs, te da ovovremeni nije onaj što je nekad bio. Ili ne samo taj plan. Na osnovu te iskustvene činjenice da su se i sociologija i kulturologija i svijet promijenili, Božović kaže: „U ovoj knjizi tumačio sam prevashodno